

"Tornvillan vid sekelskiftet 1900. Lägg märke till unionsflaggan!"

KOLSVIK

Återblickar och funderingar om nutiden.

"Vänta så ska Du få höra" sa Birger Ahlrén ofta till mig när vi träffades vid posthuset i byn. Birger hade efter sin pensionering flyttat ut för gott till Kolsvik på Yxlan efter att tidigare varit fritidsboende. Han hade under lång tid varit intresserad av byns historia och tillbragt åtskillig tid att muddra i arkiv av olika slag. När han hittat något nytt så ville han gärna berätta och jag både lyssnade och frågade. En gång frågade jag hur gammal byn var och det tog bara några dagar så fick jag svar. "Den gamla byn, som låg längst in i vid Kolsviken (där byns får nu har sitt sommarbete), fanns i skattelängderna år 1541 och är en avläggare från Yxlö by. Några flyttade helt enkelt ut därifrån och så småningom fanns på 1600-talet en ny by med två gårdar".

Så där fortgick det och eftersom jag själv bor där den gamla skeppshandeln i Kolsvik låg så frågade jag så klart Birger hur gammal han trodde den kunde vara. "Den kan jag nästan exakt datera", sa Birger efter en tid. "Jag har kollat på mina gamla kartor. Före 1880 fanns den ej men på kartbladen efter 1880 syns den tydligt och nog är det märkligt, även i den har jag funnit att "Blidökungen" varit inblandad i". Men det visste faktiskt jag också och hur kan jag berätta senare.

Partrederi, varvsrörelse (Furusunds Slip), pensionatsrörelse m.m. var sysslor som gjorde Johan Albert

Österman till en välbärgad man (i grunden var han kronolots), ja så välbärgad att han så småningom kom att kallas "Blidökungen" d.v.s. den troligen mest förmögne i Blidö socken.

J.A.Ö. föddes 1831 och var den siste som föddes i gamla byn och dennes föräldrar var också de sista som lämnade gamla byn, i och med laga skiftet, och flyttade NO-ut mot djupare vatten. Det var nog verkligen på tiden för på grund av landhöjningen fanns knappt något vatten kvar i Kolsviken. Av gamla byn finns idag inget kvar. Man tog ju med sig sina stugor och timrade upp dem igen och J.A.Ö-s barndomshem, en enkel parstuga, finns kvar än idag, granne med mig, som del i bottenvåningen av det pensionat som J.A.Ö. gjorde av sitt gamla hem. Det kom att kallas "Tornvillan" p.g.a. de två torn som J.A.Ö. lät smycka huset med.

Parstugans brädfodrade knutar syns i det som senare blev "Pensionat Tornvillan"

Inget kvar av gamla byn skrev jag men det är inte riktigt sant, kom jag på nu, ty kvar i berget invid byplatsen finns två förtöjningsringar gömt i lingsriset!

Som pionjär beträffande ångbåtstrafik mellan Blidö-bygden och Stockholm är J.A.Ö. välkänd. Nackdelen med att ro och segla in bygdens varor till det växande Stockholm blev ju med tiden helt uppenbar och den trafik med hjulångare som sommartid fanns mellan Stockholm och Norrtälje gav ingen lösning.

J.A.Ö. deltog i olika projekt och inköp av mälarångaren "Engsö" 1881 tillsammans med några Ljusteröbor var ett. Den döptes om till "Blidö" men kallades i folkmun "Kniven" p.g.a. sitt spetsiga skrov. Inköp av nuvarande ångaren "Blidösund", där ju J.A.Ö. också var huvudman, var ett annat. Ett kvitto på inköp av stenkol till "Ångfartyget Blidö" daterat 1882 har jag inramat i bastun. Kul kuriosita!

"Tornvillan" idag

En annan kul grej; För ett antal år sedan deltog jag i en ombyggnad av "Tornvillan" som numera är, som de flesta andra husen i byn, fritidsbostad. Att den gamla parstugan blivit tillbyggd när J.A.Ö. blivit stadd vid kassa och bildat familj det visste jag, men när? 1860 föddes förste sonen så vid kaffet en dag, när vi satt och resonerade, föreslog jag att det var 1860-talet som gällde. (1888 stod J.A.Ö. för övrigt på topp och flyttade då till sitt nya ståtliga hus straxt bredvid).

Några dagar senare stod jag med kedjesåg och skar i gaveln på översta våningen. Ett trästycke föll efter ett tag ned på golvet och på det stod det med stor text, under pappen "Bygd 1864 I.A.". Så kan det gå till att göra en exakt datering!

Under en tid på 1970-talet jobbade jag med Knut Mattsson hos Helge Söderman i Bruket på Blidö. Helge, som var befälhavare på isbrytaren "St:Erik", rekryterade helst ombordanställda från sina hemtrakter. "De är pålitliga och duktiga" sa Helge och Knut jobbade som timmerman under många vintrar ombord. De hade hur många minnen som helst att tala om och det var kul att höra på. När han frågade mig var jag höll hus någonstans berättade jag att jag bodde i gamla skeppshandeln i Kolsvik. "Oj, det där gamla rucklet", sa Helge. "Den skeppshandeln drev Bernhard Söderman, en farbror till mig, under några år i början på 1900-talet.

Han var driftig och lät bygga en ny och större affär, ja där Östermännen bor nu. Han dog sorgligt nog i förtid och hann aldrig öppna affären men frun hans Maria, även kallad "Glada Änkans", tog vid och öppnade istället ett pensionat".

"Glada Änkans" pensionat som sedermera blev Östermans bunkerstation

Gamla skeppshandeln

Den gamla skeppshandeln kom istället att leva vidare men efter en konkurs finns den nu i "Blidökungens" händer. Han fungerade som en "bank" i bygden, ungefär som Wickman i Blidögård, och man kan ana bakomliggande obetalda lån som orsak. Han kontaktade nu sin gode vän skutskepparen Ernfrid Pettersson i Duvnäs, straxt söder om Kolsvik, och dennes hustru Anna och genom arrende övertog de driften av såväl pensionat "Tornvillan" som skeppshandeln.

I praktiken blev det Anna och hennes döttrar Dagmar, Greta och Gerd som kom att stå för ruljansen. Anna, som var från Högmarsö, var driftig till tusen. Medan maken var till sjöss från vår till sen höst och seglade mellan norrlandshamnar och Finlandshamnar och dito övriga längs Östersjön och Nordsjön så ägnade sig Anna åt affärer. Hon startade till exempel tidigt en butik i Alsvik på Yxlan.

Under första världskriget hade svenska flottan en bas på Våmfjärden, söder om Alsvik, och en mängd fartyg låg uppankrade där i beredskap under flera år. Många officerare lät då inkvartera sig och sina familjer hos de bofasta i Alsvik. Här fanns det pengar att tjäna och Anna lät Dagmar, äldsta dottern, förestå den lilla butiken redan som tonåring.

Efter kriget så drog sig flottan tillbaka och i början på 1920-talet lades affären ned men grunden nära ångbåtsbryggan finns kvar. Gå gärna dit och titta - det står en vacker björk mitt i den! Skeppshandeln i Kolsvik drivs dock vidare och Anna öppnar även en filial på Högmarsö, hennes egen hemö. Limporna som säljes där bakas i Kolsvik på natten och ros sedan över Norrleden på morgonen!

I pensionatet i "Tornvillan" är det också tidvis full fart och Greta har berättat hur hon och lilla syster Gerd fick springa upp och ned i trapporna under somrarna och hjälpa till med bäddning och städning m.m. Nedanför vid stranden sitter J.A.Ö. varje morgon, med en filt runt benen, och hyr ut sina egentillverkade ekor till pensionatsgästerna. Även de små extrainkomsterna var han mån om upp i hög ålder!

Den 5 april 1924 avlider J.A. Österman 92 år gammal och den 2 januari 1925 köper Anna Pettersson, nu nybliven änka, loss "Tornvillan" och skeppshandeln av dödsboet. Köpesumman är 22.500 kronor, en väldigt hög summa på den tiden, och jag frågade Greta då hon visade mig det gamla köpebrevet hur det kunde komma sig. " Du förstår, det var egentligen inte husen och marken som de ville ha så mycket för utan det var skeppshandelsrättigheterna som var värda så mycket. Det var vissa privilegier knutna till dem, man behövde t.ex. inte följa de stränga förordningarna om öppettider som gällde förr utan kunde ha öppet dygnet runt under hela året om man ville".

Anna Pettersson avlider 1941 efter att ha varit änka i nästan 20 år. Hon hinner dock med att bygga en ny affär 1937 åt sig och döttrarna med bostad en trappa upp och butik i nedre planet. Den gamla affären görs om till bostad för extrapersonal. Efter hand avvecklas pensionatet och Högmarsöbutiken av Dagmar och Greta. Dagmar avlider 1969 och när Greta slutligen ger upp 1975 (hon är då 72 år gammal) så är det jag och Lasse Tengdahl i Yxlö som med hjälp av block och rep firar ned den stora butiksskylten från väggen mot sjön. En epok har gått i graven!

J.A.Östermans ståtliga hem fr.o.m. 1888

Nya skeppshandeln från 1937

Ja Kolsvik var i sanning en levande by. Kolsviks livs fanns ju också som drevs av Henning och Signe Eriksson. Vi hade alltså två affärer i byn. Även Kolsviks livs hade en filial och den låg i Yxlö. "Dit kom jag som ung flicka och skeppardotter från Marum på Björkö för att jobba som bodbiträde och det var så jag träffade Henning som jag sedan gifte mig med", berättade Signe för mig. Henning övertog affären efter sina föräldrar och byggde dessutom en ny butik 1932 som Alf och Marianne Södergren sedermera tog över och drev under många år.

Lägg därtill Östermans bunkerstation som ursprungligen startades vid Kaninholmen straxt NO om byn. När "glada Änkan" gått ur tiden övertages hennes pensionat av Torsten Östermans far som där anlägger en ny bunkerstation i perfekt läge i Blidösundet.

Torsten och Erik med sina hustrur Barbro och Märta blir mina närmaste grannar när jag som ren utböling flyttar in i gamla skeppshandeln i början av 1970-talet och jag kan säga att den vänlighet och hjälpsamhet som jag då möttes av värmer än idag!

Bunkerstationen gav verkligen liv åt byn. Tre, fyra bogserare kunde samtidigt under natten komma in och tanka och Sjöfartsverkets och Kustbevakningens fartyg var också stadiga kunder. En episod: Stod och pratade med Torsten på oljekajen. "Prinsen" var på ingående och Torsten var beredd med oljeslangen. Totte Sköld körde som vanligt men när han var ca 30 meter från kajen såg vi hur han desperat drog i spakarna utan resultat. "Det här går aldrig väl", sa Torsten och vi retirerade snabbt en tio meter bakåt. Pang, sa det i bryggnocken och "Prinsen" for vidare mot land och klöv snyggt brodern Börjes

nyrustade snipa (bl.a. ny motor). Det lät ungefär som att sätta tänderna i en hård brödbit typ Wasa Husman. Formidabel otur visade det sig vara. Soppan tog slut 30 meter från kajen och motorerna tvärdog. Stackars Totte! Dock, efter att tankat kunde han tuffa vidare mot staden med ett skapligt håll i bogen, lyckligtvis en bra bit ovanför vattenlinjen.

Av sju gårdar köptes nästan alla upp av Skärgårdstomter på 1950-talet och av utmarkerna gjordes sportstugeområden. Av den gård som finns kvar idag lånar vi, några entusiaster, bete och ladugård där vi bedriver fåravel i blygsam skala. Några barnfamiljer finns ej längre och av oss tiotalet kvarstående bofasta är medelåldern hög och intrycket av att Kolsvik numera är en fritidsby är påtagligt. Om man vill vara krass kan man säga att sjöutsikten och det vackra läget har blivit byns öde!

Jag saknar bullret och då har jag inte talat om Skalmundsvarvet. Det får någon annan göra. Dock, bullret kring affärerna och bullret från fartygen som kom in på kvällar och nätter för att bunkra diesel och vatten betydde för mig att byn levde. Nu är det tyst så här års. Så tyst att man blir glad om hackspetten hör av sig! Glad blir jag också när en del fritidsboende dyker upp under denna årstid. Några utav dem hjälper också till med passning av fåren och ger på så sätt oss bofasta litet andrum. Utan denna symbios skulle vintern bli lång och jag tycker faktiskt att de är ett värdefullt tillskott till vad jag skulle kalla skärgårdskulturen eller rester av den.

I dessa dagar talar vi mycket om att turismen i skär-
gården bör utvecklas och gärna det men tänk hur ut-
vecklade den var för inte länge sedan. Bara i
Kolsvik fanns under 1930-talet tre stycken pensionat.
Anna Pettersson och "Glada Änkan" drev sedan tidi-
gare varsitt och när J.A.Ö.-s ståtliga hem
också såldes och ombildades till pensionat så blev de
alltså tre och alla tre drevs av starka kvinnor vilket
jag noterar nu idag som är den
internationella kvinnodagen, sic!

I tidningen Öskaret hösten 2009 skrev Lars Rengby
om Föreningsrådets planer på att nyttja de gamla
samfälliga vägarna för vandringsturism i vårt
kulturlandskap. Han nämnde som exempel den gamla
kyrkvägen på Yxlan från Köpmanholm till Duvnäs
som furusundarna under århundraden använt sig utav.
(Den som är intresserad kan bl.a. läsa i en av Sten
Rinaldos böcker hur ett följe med en avliden från Fu-
rusund gör anhalt i Kolsvik längs denna väg
och där trakteras med mat och dryck inför fortsatt
färd).

Eftersom jag själv tillhör en av de (mycket få) som
under de senaste trettio åren jobbat ideellt med
röjning och skötsel av våra samfälligheter i och kring
Kolsviks by blev jag naturligtvis glad åt förslaget.
Äntligen kan man kanske få mer hjälp!

Jag tycker att ett promenadstråk för allmänheten, från
Köpmanholm till Duvnäs på Yxlan, utan att behöva
använda landsvägen är en strålande ide´.

Tänk Er att inta en stärkande frukost i Furusund och
ta färjan till Köpmanholm efter att ha vinkat till Fin-
landsbåtarna, och därefter vandra i tystnad och lugn
till Kolsvik där förfriskningar serveras i Regnbys
pub. Därefter fortsätta till Duvnäs för att efter en kort
roddtur över till Almvik avnjuta en delikat måltid i
nyöppnade "Vildand". Vilket koncept!

Hur föreningsrådet sedan skall hantera investeringarna,
d.v.s. de nyrika fritidsboende längs vägen som anser
att det gemensamma är deras privata, är något jag
överlämnar med varm hand och säger "Lycka Till".

Olle Öberg, Kolsvik

Oljekajen vid bunkerstationen